

Anne Moraal

Honden huilen niet

Roman

LEBOWSKI PUBLISHERS
AMSTERDAM 2019

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van Sebes & Bisseling Literary Agency, te Amsterdam

© Anne Moraal, 2019

© Lebowski Publishers, Amsterdam 2019

Omslagontwerp: Bas van Vuurde, Haarlem

Auteursfoto: Jan Willem Kaldenbach

Typografie: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 4625 2

ISBN 978 90 488 4626 9 (e-book)

NUR 301

www.lebowskipublishers.nl

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Lebowski Publishers is een imprint van Overamstel uitgevers bv

Meld je aan voor de nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van de nieuwste boeken van Lebowski Publishers via www.lebowskipublishers.nl/nieuwsbrief

Alle rechten voorbehouden

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

42 EN DE PAKTUBERG

De Paektuberg bevindt zich op 42 graden noorderbreedte.

Kim Jong-il werd geboren in 1942.

Er zijn te veel onmiskenbare feiten verbonden aan de berg om ze te kunnen toeschrijven aan het toeval.

Sinds mensenheugenis wordt de berg met zijn eeuwig besneeuwde toppen, die met 2750 meter de hoogste van Korea is, beschouwd als de heilige berg van de Koreaanse natie.

Ten tijde van Kim Jong-ils geboorte bevond het hoofdkwartier van het Koreaanse revolutionaire leger, dat een gewapende strijd voerde om Korea te bevrijden van de Japanse militaire bezetting (1905-1945) en onder het bevel was van Kim Il-sung, zich op de berg.

Voor de jonge Kim Jong-il waren de gewerschoten van de anti-Japanse oorlog zijn wiegelied. Het eerste beeld dat hij leerde kennen was dat van zijn moeder in militair uniform en zijn jeugdvrienden waren door de strijd geharde guerrillastrijders. Voor hem was de ruige berg zijn achtertuin.

Er is een gezegde dat beweert dat een man op zijn geboorteplaats lijkt: het is waar dat Kim Jong-il gelijkenissen vertoont met de Paektuberg. De berg fascineert mensen met zijn majestueuze uiterlijk – met het enorme meer aan de top en de keten van hoge pieken – en zijn mysterieuze natuurverschijnselen, en staat daarmee symbool voor de karaktertrekken en de charme van Kim Jong-il, die een verreikende ambitie heeft, uitstekende wijsheid, ferme moed, sterke wilskracht, verstrekkende grootmoedigheid en perfecte leiderschapskwaliteiten.

Uit: Anekdoten uit het leven van Kim Jong-il, deel 1

HET VERHAAL VAN MIJN BROER

Ik was acht toen ik zag hoe mijn broer drie jongens neerschoot. Dit weet ik nog, want ik herinner me hoe ik naar beneden keek en zag dat mijn schoenen bespikkeld waren met modder. Die schoenen – van zwart leer en met een kleine zilveren gesp – had ik gekregen voor mijn achtste verjaardag en waren maandenlang mijn meest waardevolle bezit. Nooit eerder was iets echt alleen van mij geweest. Dus ik zat daar, achter een bosje, verscheurd tussen de angst om mijn schoenen vies te maken en te missen wat er op het slagveld gebeurde.

Het was een hevig gevecht en het duurde langer dan de andere waar ik vanuit deze schuilplaats getuige van was geweest. Er was meer voorbereiding deze keer, meer aandacht voor tactiek. De vuurlinie was met de grootst mogelijke precisie opgesteld. In het zand was ieders positie nauwkeurig uitgetekend. En, wat misschien wel het belangrijkste was, het peloton werd deze keer opgedragen te wachten. Eerder hadden de soldaten zich altijd als wilden in de strijd geworpen. Mijn broer, twaalf jaar oud en leider van het peloton, zou het perfecte moment aangeven met een speciaal signaal dat ze hadden afgesproken. Hoewel de meeste stemmen opgingen voor het geluid van een uil, wist mijn broer de anderen ervan te overtuigen dat een fluitsignaal van zijn nieuwe scheidsrechtersfluit de beste optie was.

De lucht vulde zich met het ongeduld van dertien jongens. Van waar ik zat kon ik twee soldaten zien en ik zag hoe zij vochten tegen hun onrust. Bij elk geluid, hoe zacht ook, keken ze

elkaar aan, zoekend naar bevestiging dat wat ze hadden gehoord niet het signaal was. Of juist wel. Toen mijn broers fluit eindelijk de stilte doorsneed, bleven de soldaten als bevroren staan in plaats van in actie te komen. De fluit klonk nogmaals en toen pas pakten de jongens onwennig hun geweren vast.

Het geluid van schoten was overal. De afgraving werd omringd door grote, nieuwe flatgebouwen die de knallen opvingen en ze terug de bouwput in vuurden. Van waar ik zat kon ik ons huis niet zien en, andersom, had ik mijn schuilplek niet kunnen zien vanachter het raam in onze woonkamer. Toch dacht ik de ogen van mijn moeder in mijn rug te voelen. De echoënde knallen maakten het onmogelijk om na te gaan waar een schot vandaan kwam en wie het had afgevuurd. Maar toen ik de drie Amerikaanse soldaten zag doodbloeden, wist ik dat er maar één persoon was die dat kon klaarspelen: mijn broer.

Er werden nog enkele schoten gelost, maar toen klonk het fluitsignaal weer. Soldaat voor soldaat kwam tevoorschijn. In een kring stonden ze om de slachtoffers heen. Ze hadden gewonnen. Mijn broer, die zijn gezicht in de plooi probeerde te houden, nam de situatie met waardigheid op – zoals past bij een leider van zijn statuut. Met de kolf van zijn geweer porde hij de Amerikanen om zich van zijn overwinning te verzekeren. Tevreden met het resultaat draaide hij zich naar zijn mannen om, toen er opeens een soldaat riep: ‘Deze leeft nog!’ De jongen waar hij naar wees – de Amerikaan die het dichtst bij mij in de buurt lag en ik dus het beste kon zien – bewoog flauwtjes zijn hoofd.

‘Wat is dit?’ zei mijn broer en stootte de Amerikaan aan met zijn laars. De gewonde soldaat grijnsde naar mijn broer en zei: ‘Volgende keer beter.’ De soldaten in de kring keken ongemakkelijk in de richting van mijn broer. Ze wisten allemaal dat er bij hem geen ‘volgende keren’ bestonden. Mijn broer leek van zijn stuk gebracht. Hij werd nooit tegengesproken. Ik zag hoe zijn laarzen zich in het zand groeven. Het was de eerste keer dat

ik de leeftijd van mijn broer bij hem vond passen. In mijn ogen was hij altijd een man geweest, een moedig soldaat. Nu, heel even, waren zijn afhangelende schouders die van een twaalfjarige. Maar al snel zag ik weer de rechte rug die ik zo goed kende. ‘Dus deze laffe hond wil niet luisteren?’ zei mijn broer terwijl hij met grote passen op de jongen afliep. ‘Misschien moeten we het hem dan maar leren.’

Mijn broer riep een van zijn soldaten, een jongen met rugzak, bij zich. Hij zei iets tegen hem, waarop deze meteen in zijn tas begon te graven. Hij haalde een touw tevoorschijn. Twee andere soldaten pakten de Amerikaan zijn wapens af. Mijn broer maakte een lus in het touw en deed deze om de nek van de Amerikaan. ‘Nu ben je echt een hond,’ zei hij, ‘en ik zal ervoor zorgen dat je zult luisteren.’ Hij gaf een ruk aan de riem en ik zag hoe het gezicht van de jongen vertrok. ‘Sta op!’ schreeuwde mijn broer en langzaam richtte de Amerikaan zich op.

‘Nee, niet zo! Op vier poten, als de hond die je bent!’

De jongen volgde de commando’s van mijn broer met tegenzin op.

‘Zit!’ beval mijn broer terwijl hij weer aan de riem trok.

De Amerikaan grijnsde en schudde licht zijn hoofd. Hij was niet van plan het spel verder mee te spelen. Maar mijn broer kan heel overtuigend zijn.

‘Zit!’ riep mijn broer, terwijl hij aan het touw bleef trekken.

‘Zit!’

‘Zit!’

‘Zit!’

‘Zit!’

‘Zit!’

Ik kon het gezicht van mijn broer niet zien, maar ik wist maar al te goed hoe hij eruitziet als hij zich opwindt. Vlokjes speeksel zetten zich vast in zijn mondhoeken. Zijn ogen worden rood en waterig. Er was geen weg meer terug. Het touw zat nu zo

strak om de nek van de Amerikaan, dat de kleur van zijn gezicht veranderde. De jongen probeerde weerstand te bieden aan de woede van mijn broer, maar uiteindelijk deed hij wat ik ook altijd doe: hij gaf op.

Mijn broer had slechts een paar seconden nodig om zijn kalmte te herwinnen. Hij gaf het touw wat speling. ‘Braaf,’ zei hij en met de riem hoog in de lucht liep hij een overwinningsrondje. Hij wist dat de hond hem zou volgen. Hij stopte en aaide het dier. ‘Braaf,’ zei hij nogmaals. De andere soldaten verdrongen zich om de hond en smeekten mijn broer of ze de riem ook eens mochten vasthouden. Een voor een sleurden ze de hond achter zich aan. Hij moest zitten, liggen, omrollen en mijn buurjongen, de rechterhand van mijn broer, duwde de hond met zijn snuit in de aarde. De aarde kwam in zijn neus en bek en ogen, maar steeds als hij het van zijn kop probeerde te vegen werd hij weer hardhandig in de grond geduwd.

‘Alsjeblieft,’ smeekte de hond.

‘Wat is dit?’ riep mijn broer en rende naar het dier. ‘Honden kunnen niet praten!’ Mijn broer spoorde onze buurjongen, die geen aanmoediging nodig had, aan. De hond snakte naar adem. Nu stond mijn broer recht voor de hond, de buurjongen had nog steeds de riem vast.

‘Blaf!’ commandeerde mijn broer.

De hond probeerde het touw rond zijn nek losser te krijgen.

‘Blaf!’ zei mijn broer en sloeg de hond met de kolf van zijn geweer tegen het hoofd. De hond viel en bleef zachtjes jammerend liggen. Mijn broer trok de hond overeind, terwijl de buurjongen nu met twee handen het touw vasthield. Mijn broer nam de kop van het dier in zijn handen en keek het recht in de ogen.

‘Moet ik het nog eens zeggen?’

Zachtjes begon de hond te blaffen. Eerst wat onzeker maar aangespoord door de lachende jongens om hem heen, kreeg het geblaf meer overtuiging. Het geluid werd luider en luider en de

hond gooide nu zelfs zijn kop in zijn nek. De jongens klapten en juichten. 'Toe maar, hond!' riepen ze. 'Blaf!' De hond blafte op de maat. Harder, dieper, langer. Nu weergalmde het geblaf door de bouwput. Het kwam overal vandaan. Alsof er niet een, maar acht honden waren. Na een paar laatste uithalen sloeg de stem van de hond over. Ik dacht tranen op zijn gezicht te zien, maar dat weet ik niet zeker. Ik zat te ver weg en ik wist: honden huilen niet.

'Dat vind je zeker niet leuk?' zei mijn broer.

De hond antwoordde niet.

'Er zijn ook heel veel dingen die wij niet leuk vinden.'

De buurjongen had de riem weer wat laten vieren en de hond probeerde overeind te komen op twee benen.

'Blijf!' riep mijn broer.

'Wat als ik dat niet wil?' zei de hond opeens en keek mijn broer aan.

De hond had beter moeten weten.

'Dan maak ik je af, zoals ze doen met valse honden.'

'Dat durf je niet,' zei de hond. Ik dacht een trilling in zijn stem te horen.

Mijn broer richtte zich tot de buurjongen en fluisterde iets in zijn oor. Het gezicht van de buurjongen begon te stralen en gretig knikte hij zijn hoofd. Mijn broer pakte de riem over en trok de hond mee. Hij wees naar de grond.

'Graaf!'

De hond had geen keus en begon langzaam te graven. Af en toe trok mijn broer aan het touw om het beest aan te sporen. Het verbaasde me hoe de hond in korte tijd zo'n groot gat kon graven.

'Zo is het genoeg,' zei mijn broer. Hij keek de buurjongen aan die hem bemoedigend toeknikte. Mijn broer haalde het touw van de nek van de hond en gebod hem te gaan staan. Op twee benen. De Amerikaanse soldaat was weer terug. Nu werd het

touw gebruikt om zijn handen achter zijn rug vast te binden. De buurjongen knoopte de zakdoek om zijn nek los en gebruikte deze als blinddoek. Twee andere mannen uit het peloton zetten de Amerikaan neer aan het uiteinde van de kuil.

De soldaten werden onrustig. Ik dacht omdat zij ook de riem vast wilden houden. Maar een van de jongens liep op mijn broer af en zei: 'Ik moet naar huis, gisteren was ik ook al te laat. Mijn moeder liet me vanmorgen al bijna niet gaan.' Een aantal andere jongens knikten, ook zij moesten naar huis.

'Dit duurt niet lang,' zei mijn broer en daarmee was de discussie ten einde.

'Mannen, pak uw wapens en wacht op mijn signaal!'

De Amerikaan stond bibberend op het randje, de rode striemen in zijn nek als aandenken aan zijn leven als hond. Mijn broer pakte zijn geweer en richtte deze op de Amerikaan. De andere soldaten deden hetzelfde.

'Op grond van spionage, landverraad en ondermijning van de Geliefde Leider veroordeel ik je hierbij tot de dood!' zei mijn broer en blies op zijn fluit. De geweren van tien soldaten schokten in hun armen, uit tien monden klonk 'BANG!' en de Amerikaan viel lachend in zijn zelfgegraven graf.

Er hoefde deze keer geen fluitsignaal te klinken om de jongens in beweging te brengen. Ze stoven allemaal een eigen kant uit, richting hun huizen. Mijn broer stond lachend aan de rand van de kuil om zijn vriend eruit te helpen. Hij hielp de jongen het zand van zijn kleren te kloppen en trok de boord van zijn overhemd recht. Zo snel als ik kon rende ook ik naar huis, hopen dat mijn broer niet door zou hebben dat ik alles had gezien.

1

Grote, rode tekens in de aankomsthal. WELKOM IN PYONGYANG. Het voelt meteen vertrouwd: de mensen, de taal. Maar het is vooral de specifieke geur van dit land. Bloemen, kolenkachels en gefermenteerde kool laten me weten dat ik weer thuis ben. We worden opgewacht door een aantal mannen, en een vrouw, in uniform. Officieren, politie of personeel van het vliegveld, dat is me niet meteen duidelijk. Op onze spullen hoeven we niet te wachten. ‘Dat komt wel goed,’ zeggen ze en leiden ons langs verschillende gangen en deuren naar een wachtruimte. Een voor een worden we geroepen. Mevrouw Han, Lucky Boy en de jonge kok eerst, daarna de rest. Een jonge vrouw in uniform gaat me voor. Ze opent een deur en wijst naar een tafel met twee stoelen. ‘Ga daar maar zitten,’ zegt ze. ‘Er is niets aan de hand. Je moet gewoon de waarheid vertellen.’ Ik wil zeggen dat ik het jammer vind dat ik geen afscheid heb kunnen nemen van de anderen, dat we in het vliegtuig zo gespannen waren dat we amper met elkaar konden praten. Maar ze draait zich al om en doet de deur dicht.

Op de gang hoor ik mensen voorbijkomen, deuren opengaan, gedempte stemmen, maar ik kan moeilijk een beeld vormen van wat er zich daar afspeelt. Ik had het wel verwacht natuurlijk, na alles wat er is gebeurd. Mevrouw Han had het ook gezegd: ‘Als we terug zijn willen ze met ons praten.’ Toch voel ik me niet op mijn gemak.

De kamer is groen. Groene muren met vloerbedekking die

ook groen is, maar een donkerdere tint heeft. Er hangt niets aan de muren en er zijn geen ramen. De tafel en de stoelen zijn van metaal. Grijsgroen, maar dat kan ook de weerspiegeling zijn. De deur gaat open en er komt een man in uniform binnen. Hij gaat op de andere stoel zitten, tegenover mij. In zijn handen een dossiermap. De man vraagt of ik me zorgen maak. Daar heb ik geen reden toe, maar inmiddels weet ik dat een herinnering niet hetzelfde is als de waarheid. Ik zeg van niet en vertel hoe we ook in Nederland trouw elke week kritiek hadden gegeven. Iedere zaterdag kwamen we bij elkaar om onze fouten op te biechten, of de anderen te wijzen op wat beter kon. Een vals gezongen noot, tafels die niet snel genoeg geholpen werden of een vergeeten glimlach. Om de ambtenaar te overtuigen begin ik de tien principes op te noemen: ‘We moeten ons volledig inzetten in de strijd om de gehele samenleving te verenigen met de revolutionaire ideologie van de Grote Leider, we moeten de Grote Leider eren met onze onwrikbare loyaliteit.’ De man onderbreekt me, het is niet nodig. Hij kent de tien principes net zo goed als ik.

Voor mij op tafel ligt een stapel dossiermappen met bovenop een formulier waar mijn naam op staat en die van mijn ouders en mijn broer. Er staat hoe lang ik ben en naar welke scholen ik ben geweest en in de linkerhoek is een pasfoto van mij met een paperclip vastgemaakt. Ik weet nog dat we een voor een plaats moesten nemen op een krukje en dat ik in een spiegel geoefend had. Maar na een enkele felle flits kon ik gaan, zonder ooit de foto te hebben gezien. Tot nu. Ik vind het geen goede foto. In de spiegel zag ik er anders uit.

Ondanks dat alle informatie over mij op dat formulier staat, vraagt de ambtenaar mij toch mijn naam te noemen. Om een beter beeld te krijgen van wie ik ben. ‘Wie ben je?’ vraagt hij. Ik vertel mijn naam en die van mijn familieleden, waar ik op school heb gezeten en dat ik was uitgekozen om in Nederland als serveerster in een restaurant te werken. ‘Waarom wilde je

dat?’ vraagt hij. Deze vraag verbaast me. ‘Omdat ik ben uitgekozen,’ zeg ik. De man bladert door het dossier en zegt: ‘Ik lees hier dat je jezelf hiervoor hebt opgegeven. Waarom?’ Hier heb ik niet meteen een antwoord op en de man schrijft iets op in het dossier. Dan kijkt hij op en vraagt nog eens of ik me zorgen maak. Ik schud mijn hoofd en zeg: ‘Ik vind het lastige vragen.’

‘Volgens mij zijn het simpele vragen. Waarom wilde je weg?’

‘Om dezelfde redenen als de anderen.’

‘De anderen,’ zegt de man. ‘Laten we ze erbij halen.’

Ergens in de stapel tussen ons in moeten de pasfoto’s hebben gezeten die hij nu vasthoudt. Een voor een legt hij ze voor me neer. Mevrouw Han, die trots in de lens kijkt. De jonge kok die, ondanks dat ons was verteld dat we niet mochten lachen, zijn rechtermondhoek iets omhoogtrekt. Het gezicht van Lucky Boy, de oude kok, waarvan geen enkele emotie is af te lezen. Dan de serveersters. Allemaal met dezelfde blouse en hetzelfde kapsel. Zelfs de aanzet tot een glimlach is op elke foto identiek. De ambtenaar legt mijn pasfoto bij de rest. Ook ik droeg die witte blouse met korte mouwen.

‘Dus jullie vertrokken allemaal om dezelfde redenen?’ vraagt de man.

‘Om de indrukwekkende prestaties van de Revolutie en de Grote Leider door te geven.’

‘Had je willen blijven?’

‘We zijn teruggekomen,’ zeg ik.

‘Niet allemaal,’ zegt de man. ‘Ik hoef jou niet te vertellen dat er iemand mist hier op tafel.’ Hij legt de laatste foto neer en schuift deze naar me toe. Het is het portret van juffrouw So.

Ik richt mijn blik op een tafelpoot. Er zitten kleine vlekjes op het metaal, roest of vuil. Ik zeg niets. Ook de man is even stil, dan veegt hij met zijn rechterhand de pasfoto’s naar zich toe, die van juffrouw So laat hij liggen.

‘Wie ben jij?’ vraagt hij nog een keer. Weer noem ik alle in-

formatie op, maar nog voordat ik de naam van mijn broer heb kunnen noemen word ik onderbroken.

‘Laten we beginnen bij het begin.’

Je positie wordt bepaald door je afkomst. Familie is alles. Dat wij in een ruim appartement woonden, in een nieuwe buurt, was een prijs die mijn familie toekwam. Ieder appartement was een beloning, gegeven door de Grote Leider zelf. Iedereen die hier woonde had zijn huis verdiend. Mijn gezin in het bijzonder. We hadden recht op het grote televisietoestel, de nieuwe waterkoker en de glanzende keuken. Ik kon uit grote, heldere ramen kijken omdat ik de dochter van mijn vader was.

Maar onze geschiedenis begon lang voor mijn geboorte, en die van mijn ouders, op een berg waar het op een middag plotseling stil was geworden na eindeloze dagen die niets anders hadden voortgebracht dan sneeuw. Sneeuw, en ijskoude wind die om de hoofden van mannen hilde en ze uitdaagde om op te geven. Ze bewogen zich voort in bossen met kale berken en eeuwig groene dennen die nauwelijks beschutting boden en waar in elke schaduw tijgers, luipaarden, wilde zwijnen, wolven en beren op de loer lagen. Maar niemand dacht aan opgeven. De mannen hoefden slechts op te kijken, hun hoofd in de nek te leggen en hun blik door de sneeuwvlokken heen naar boven te richten. Het was op deze berg waar vijfhonderd jaar eerder de Keizer uit de hemel was neergedaald. Het besef dat het deze plek was, met dezelfde gevaren, waar de oorsprong van het Koreaanse rijk lag, vervulde hen met zoveel trots, liefde en warmte, dat elke sneeuwvlok al was gesmolten voordat hij kans had een gezicht te raken.

De stilte overviel hen en de mannen bleven staan, hun laarzen diep in de sneeuw en met handen die zich onzeker om wapens en draagbanden klemde. Dertien paar ogen richtten zich op de man vooraan, onze Eeuwige President. Hij rechte zijn rug en stak zijn gezicht in de lucht. Zo stond hij minutenlang met zijn ogen dicht. Het leek alsof hij zich ervan wilde verzekeren dat de wind was gaan liggen. Er gingen geruchten dat hun leider geheime signalen kon opvangen. Onder zijn leiding waren ze de vijand altijd te slim af, konden ze zich altijd ongezien verplaatsen en waren ze altijd op de plek waarvan hun tegenstander het niet verwachtte. Langzaam opende de man zijn ogen en om zijn mond verscheen een glimlach, alsof hij hen tartte. Wat zijn mannen niet wisten, was dat een zwaluw hem een voorspelling had toegezegd. En vandaag, op 16 februari 1942, zou de vogel gelijk krijgen. Want vandaag was de geboortedag van zijn zoon, een jongen die zou uitgroeien tot de man op wiens schouders de toekomst van de Koreaanse Revolutie zou rusten.

Een Koreaan liegt niet. Nooit. Ogen vol toewijding kunnen niet anders dan de waarheid vertellen. Onze lachende gezichten vertellen dat er in onze harten geen ruimte is voor trivialiteiten. Het enige waar we bang voor zijn, als dat al angst genoemd kan worden, is dat onze harten overlopen van dankbaarheid voor wat onze Leaders ons gegeven hebben: alles. Het kostte zesendertig jaar om ons land terug te winnen. Een gevecht van zesendertig jaar vol bloed, zweet, explosies en dode vaders, moeders, broers en zussen. Maar zonder onze opofferingen, zonder onze Eeuwige President, zouden wij nu nog slaven zijn van buitenlandse overheersers. Uit duizenden deuren trokken wij ten strijde, waarbij we wisten dat de meesten van ons nooit meer door diezelfde deur naar hun familie zouden terugkeren.

HET VERHAAL VAN MIJN GROOTMOEDER

Het huis waar mijn moeder opgroeide had een blauwe deur. Het stond in een klein landelijk dorp op ongeveer vijf uur rijden van Pyongyang, de stad waar zij, zoals alle meisjes van haar leeftijd, elke nacht van droomde. Ik ben nooit in het dorp geweest. Mijn moeder vertelde me over heuvels vol bloemen. Over lange zomers waarin ze met vriendjes in de rivier zwom. Hoe ze maiskolven stal en deze stiekem, buiten het zicht van volwassenaars, boven een vuurtje roosterde. In de winter lag er sneeuw, meters dik. Met blauw aangelopen handen maakten de kinderen sleeën waarmee ze de heuvels afgleden en die ze onvermoeibaar weer naar boven sleepten, tot hun voeten gevoelloos waren. Maar het was niet genoeg, want het was niet Pyongyang. Laat hier geen misverstand over bestaan: mijn grootouders zijn altijd loyaal geweest. Ze hebben altijd hard gewerkt en waren immer toegewijd. Maar onder de oppervlakte van mijn grootmoeders woorden lag een licht zuidelijk accent. Het was onwaarschijnlijk dat mijn moeder ooit de straten van de hoofdstad uit haar dromen zou bewandelen. Pyongyang accepteert geen twijfel. Maar mijn grootmoeder, met haar accent, had er altijd op toegezien dat haar dochter alle woorden correct uitsprak. Daarnaast had ze een geheim wapen: ze wist dat je gefluister met toewijding kunt bevechten.

Ik heb mijn grootmoeder nooit gekend en ook voor haar eigen gezin was ze een mysterie. Ze kwam uit het zuiden, dat was het enige dat haar spraak verried. Waar precies, dat wist

niemand. Zelfs mijn grootvader kon, of wilde, het mijn moeder nooit vertellen. Mijn grootmoeder was op een dag opeens in het dorp verschenen, de ganzenhoeders hadden haar al van ver aan zien komen. Vanaf de heuvels was te zien hoe de enige weg die naar het dorp leidde in de horizon verdween. En op die weg was bij zonsopgang opeens een klein stipje verschenen, dat af en toe achter de heuvels verdween maar steeds dichterbij weer tevoorschijn kwam en zich langs de bochten in de richting van het dorp liet leiden. Het was al in de middag toen het stipje een meisje bleek te zijn. Ondanks dat ze op blote voeten liep, had ze er flink de pas in. Haar kleding was zo afgedragen dat de oorspronkelijke kleur, of vorm, niet meer te herkennen was. Maar ze had vuur in haar ogen en hield haar hoofd fier omhoog. Want op haar hoofd droeg ze onze kleuren. De pet was weliswaar wat te groot, maar de rode ster schitterde in het zonlicht. Zo kwam ze vastberaden het dorp in gemarcheerd, zonder haar pas te vertragen of haar ogen neer te slaan voor bewoners die haar nieuwsgierig aankeken. De dorpelingen kwamen hun huizen uit, kinderen werden naar binnen gestuurd en de dappersten volgden mijn grootmoeder van een afstandje. Zo was er een kleine, stille optocht ontstaan op het moment dat ze eindelijk haar pas inhield.

Mijn grootvader, die vanwege zijn verlof uit het leger net weer thuis was, hoorde het rumoer naderen als een aanstormende onweersbui. Nieuwsgierig stond hij in de deuropening van zijn ouderlijk huis toen hij het woeste meisje op zich af zag komen. Bij het tuinhek bleef ze staan. Het gehele dorp keek over haar schouder mee.

‘Kameraad!’ Met een bevende vinger wees ze hem aan.

‘Jij,’ zei ze, ‘jij gaat met mij trouwen.’

Het eerste jaar in het dorp was niet makkelijk. Ze hielden er niet van vreemden. Het was een dorp waarin iedereen elkaar al

generaties lang kende, waar de onderlinge verhoudingen zich als boomwortels in de grond hadden vastgeklonken. De komst van mijn grootmoeder had de balans verstoord en dochters een bruidegom ontzegd. Ze weigerde antwoord te geven op de meest simpele vragen. Waar kwam ze precies vandaan? Wie waren haar ouders? En waarom was ze naar dit dorp gekomen? Maar dat was niet de enige reden waarom de meeste bewoners mijn grootmoeder zo veel mogelijk ontliepen. Voor haar geloof in de Revolutie moest alles wijken; het was onbreekbaar en ze was voor zichzelf net zo streng als voor anderen.

Het was een loyaal dorp, zeker. Mijn grootvader was warm ontvangen toen hij terugkeerde van het front. De burens hadden een welkomstmaal georganiseerd. Er was gezongen, gedanst en er was een kip geslacht. Maar de buurtbewoners leken af en toe een groter vertrouwen in elkaar te hebben dan in de ideologie waarvoor aan de grens hard werd gevochten.

Mijn grootmoeder was een kleine, robuuste vrouw en ze was altijd overal. Als het land bewerkt moest worden, was ze nog voor zonsopgang op het veld. Dagenlang ging ze de aarde met haar hele lichaam te lijf. Zo ging ze door tot zonsondergang. Als de anderen rond het middaguur zich in de schaduw van een boom verzamelden voor het middageten, keek ze niet eens op. Hijgend werkte ze verder, het zweet dat over haar gezicht liep veegde ze niet af.

Als de rest zich weer bij haar voegde, zei ze zonder op te kijken: ‘Heeft het gesmaakt?’

Als haar water werd aangeboden, zei ze: ‘Denk je dat de mannen die de Japanners hebben verjaagd de hele dag water stonden te drinken?’

Als ze werd uitgenodigd voor een verjaardag, een huwelijk of een geboorte, zei ze: ‘Ik vier enkel overwinningen.’

Toewijding was het fundament van mijn grootmoeders wereld en het enige wapen in haar strijd tegen verraad. En verraad lag

constant op de loer. Verstoep in een ogenschijnlijk onschuldige grap. Verscholen achter het gordijn van verliefdheid die je hoofd op hol doet slaan. Diep weggedoken in de honger die ervoor zorgt dat je het eten van een buurman steelt. Mijn grootvader, zelf een toegewijd revolutionair, probeerde zijn vrouw weleens gerust te stellen. ‘Heb jij nooit honger?’ zei hij dan. ‘Ben jij nooit jaloers?’ Maar daar reageerde ze niet op. Hij begreep niet dat mijn grootmoeder het verraad opzocht, het gevaar in de ogen wilde kijken, omdat ze niet zeker wist hoe het eruitzag.

Dus hield ze alles bij in een boekje. In het dorp was mijn grootmoeder de enige die kon lezen en schrijven. Hoeveel elk stuk land precies had opgebracht en hoeveel voedsel elk gezin had opgeslagen. Als twee burens met elkaar stonden te praten, stond ze op een afstandje mee te luisteren. Hun namen, hoelang het gesprek duurde en waar het gesprek over ging – het werd allemaal opgeschreven. ’s Avonds deed ze verslag bij het portret van de Eeuwige President, dat boven de voordeur hing. Ze ging voor hem op haar knieën zitten, opende haar boekje en keek omhoog. Puntsgewijs ging ze alle notities af. Soms wachtte ze even, alsof hij haar een reactie gaf. Dan knikte ze, of mompelde iets, alsof ze met hem in gesprek was. Mijn grootvader ving af en toe flarden van het gesprek op. ‘Precies,’ zei ze dan of: ‘Dat dacht ik al,’ en krabbelde in de kantlijn nog een extra opmerking.

Het duurde niet lang voordat er mensen bij mijn grootvader kwamen klagen. Een man beweerde dat hij mijn grootmoeder rond zijn huis had zien sluipen en haar ’s avonds door het raam naar binnen had zien gluren. Zijn vrouw sliep nu amper nog. Als ze al in slaap viel, werd ze vaak in paniek wakker en dwong ze haar man buiten te gaan kijken. Mijn grootvader haalde mijn grootmoeder erbij, die op haar beurt weer haar boekje tevoorschijn toverde. ‘Wanneer was dit precies,’ vroeg ze en zocht de datum op. ‘Toen was ik bij de familie Park,’ zei ze en keek de man aan. ‘Fantasie is heel gevaarlijk, buurman.’

Na een jaar richtte mijn grootmoeder een schooltje op. Elke dag ging ze van gezin naar gezin om ieder kind onder de twaalf te verzamelen. Sommigen verstopten zich in het veld of achter muurtjes. Het gebeurde dat ze er een niet kon vinden. ‘De Revolutie vergeet niets,’ zei ze met een zwaaiende vinger tegen ouders die wanhopig hun zoons en dochters riepen. Iedere week organiseerde ze een parade, waarin de kinderen in hun uniforms met zelfgemaakte instrumenten en spandoeken door de hoofdstraat liepen om de dorpsbewoners bij hun werk aan te moedigen. Mijn grootmoeder leerde ze allemaal lezen. Ze had een grote kist met boeken in het dorp laten bezorgen, waar de leerlingen ’s avonds thuis uit voorlazen. Het duurde niet lang voordat ze alle liedjes uit hun hoofd wisten en ze elk een eigen boekje hadden waaruit ze in het klaslokaal verslag deden. Over de ganzenhoeder die opeens een gans minder had. Over de oude vrouw die zich met zwarte magie inliet en in ruil voor voedsel de toekomst voorspelde. Over hun vriendjes die leken mee te zingen maar enkel hun lippen bewogen. Geleidelijk werd mijn grootmoeder niet meer genegeerd, maar beleefd begroet als men haar tegenkwam in het dorp. Door mijn grootmoeder werd er meer gelachen in het dorp en harder gewerkt.

Langzaam laaide het vuur van de Revolutie op in de harten van de dorpelingen. Ze zag het in hun ogen en in de werkpauzes die steeds korter werden. Maar op onbewaakte ogenblikken – vroeg in de ochtend onderweg naar het land of ’s avonds na het eten – sloeg toch de twijfel toe: was het wel genoeg? Mijn grootmoeder wist dat alleen Pyongyang die vraag kon beantwoorden en dus nodigde ze ambtenaren van het leger uit voor een inspectie. Als snel kreeg ze een bevestiging, maar in de brief die ze ontving stond geen datum vermeld. Mijn grootmoeder wachtte een verdere aankondiging niet af, maar begon meteen met de voorbereidingen. De dorpsbewoners moesten vlaggen maken en de kinderen droegen voortaan alleen nog gesteven

overhemdjes en jurkjes, die door mijn grootmoeder elke dag nauwkeurig gecontroleerd werden. Dagelijks werden de liedjes geoefend waarmee de kinderen het leger zouden toezingen. Aan het begin van het dorp werd een stukje veld vrijgemaakt waar een standbeeld van Kim Il-sung werd onthuld. Voor haar eigen huis liet mijn grootmoeder een klein podium bouwen. En toen moesten ze wachten. Elke dag werden de uniformen van de kinderen gesteven en veegden de dorpsbewoners zand en bladeren van het podium. 's Ochtends werden de vlaggen gehesen en bij zonsondergang werden ze met eerbied weer naar beneden gehaald. Mijn grootmoeder hield de wacht bij het standbeeld van de Eeuwige President. Ze stond op het veld, keek omhoog naar de leider en werd overspoeld door trots.

Niet ver bij het standbeeld vandaan stond een boom waar de mannen van het dorp zich onder verzamelden. Ook mijn grootvader was hier vaak te vinden. Hier dronken ze sterke drank en speelden domino, en vertelden ze elkaar verhalen over de oorlog. Ze droegen hun uniformen, behangen met medailles. Ook mijn grootmoeder was hier vanaf het moment dat ze het dorp was binnengelopen regelmatig te vinden. Ze luisterde graag naar de verhalen van die dappere mannen. Maar over haar eigen tijd aan het front vertelde ze niets. Een van deze mannen had de gewoonte aan het einde van de middag plotseling over het veld te gaan rennen. Hij was in de dertig, een lange man die zonder familie aan de rand van het dorp woonde. Het was nooit duidelijk waarom hij het deed, hij begon gewoon te rennen. Zijn gezicht was dan wit weggetrokken, zijn ogen wijd opengesperd en zijn medailles rinkelden terwijl hij naar de toren snelde. Elke dag schreeuwde hij: 'Help! Help! Ze komen eraan!' Dorpsbewoners snelden naar de man toe. In een kring stonden ze om hem heen. Ze hielden hem vast en streelden hem over zijn hoofd, net zo lang tot hij weer gekalmeerd was. Ook mijn grootmoeder, die de man beter leek te begrijpen dan de ande-

ren, deed dit zonder schroom. De man moest verschrikkelijke dingen hebben meegemaakt. Hij verdiende het om getroost te worden, zoals iedereen zwakke momenten heeft en dan hoopt op wat medeleven.

Op een dag, het standbeeld was er inmiddels een aantal weken, stond ze weer met haar armen om de man heengeslagen toen ze zijn medailles voor het eerst van dichtbij bekeek. ‘Jeugdkampioen hink-stap-sprong’ stond er op een. Op een ander: ‘Beste gedicht van Namp’o’. ‘Tweede plaats verhalenwedstrijd Sariwön’, ‘Deelname Boomplantdag’, ‘Uitzonderlijke jeugd-leider’. Medailles zoals elk Koreaans kind ontvangt, maar wat mijn grootmoeder het meest stak was het feit dat de medailles niet eens van de man zelf leken te zijn. Sariwön en Namp’o lagen honderden kilometers uit elkaar. Ze duwde de man van zich af en liep boos weg.

De anderen bleven de man troosten, maar mijn grootmoeder weigerde hem nog langer aandacht te geven.

‘We weten dat hij het verzint,’ had een van de dorpsbewoners gezegd, ‘maar we moeten elkaar helpen als we kunnen.’

Mijn grootmoeder schudde afkeurend haar hoofd en pakte haar boekje erbij. De dorpsbewoner in kwestie kreeg een aantekening.

Langzaam werd de groep dorpingen die nog bij de man in de buurt durfden te komen kleiner. Zo stond mijn grootmoeder op een dag naast het standbeeld van Kim Il-sung aan een buurvrouw uit te leggen hoe ze het voor zich zag, de dag dat de ambtenaren van het leger zouden komen. Hoe kinderen zouden lachen en zingen. Hoe vlaggen zouden wapperen in de wind. Hoe alles perfect zou zijn. Het veld leek verlaten. Tot ze uit de verte weer de vertrouwde schreeuw om hulp hoorde.

‘Help! Help!’ riep de man. Hij rende met zijn armen in de lucht over het plein. Zijn lange benen leken over het veld te vliegen. De buurvrouw keek verschrikt op en maakte aanstalten

om de man te helpen. Maar mijn grootmoeder greep de vrouw bij haar arm en hield haar tegen.

‘Het is een oplichter,’ zei mijn grootmoeder. ‘Laat hem maar rennen.’

En dus bleef de man rennen. In zijn paniek wist hij niet waar hij heen moest, nu er niemand was om hem op te vangen. Hij rende heen en weer, heen en weer, tot hij huilend en hijgend op de grond viel. Uiteindelijk bleef de man stilliggen.

‘Kun jij wat mannen verzamelen om hem hier weg te halen?’ vroeg mijn grootmoeder aan haar buurvrouw. ‘Leg hem maar in zijn bed en zorg dat er altijd iemand voor zijn deur staat. Dit gedrag kunnen we hier niet hebben. Niet nu de ambtenaren komen.’

‘Maar die zijn er nu toch nog niet?’ vroeg de vrouw. ‘Bovendien kunnen we ze aan zien komen. Het leger herken je vanaf een afstand.’

‘Ambtenaren zijn minder makkelijk te herkennen dan je denkt,’ zei mijn grootmoeder.

De buurvrouw keek mijn grootmoeder vragend aan.

‘Ik heb soldaten gezien, op het eerste gezicht Amerikanen, die voor ons bleken te werken. Oude vrouwtjes die koeken verkochten en tegelijkertijd hooggeplaatste functies bij het inlichtingenbureau hadden,’ zei mijn grootmoeder. ‘Je weet nooit welke gedaante ambtenaren aannemen.’

Drie weken en vijf dagen later kwam een legervoertuig het dorp in rijden, met daarin drie mannen in uniform. Iedereen wist wat ze moesten doen. De vlaggen wapperden trots in de lucht. De kinderen zongen zuiver en vergaten geen enkel woord. Het standbeeld blonk in de zon. Een officier hield een toespraak en zei: ‘Julie zijn een voorbeeld voor het Koreaanse volk.’ De ogen van mijn grootmoeder straalden onder de klep van haar pet. De volgende ochtend vertrokken de ambtenaren weer en het hele dorp had zich al vroeg bij het standbeeld verzameld om ze uit te zwaaien.

‘Ze droegen een uniform,’ zei de buurvrouw toen ze mijn grootmoeder later die dag tegenkwam.

‘Dat betekent niet dat ze dat de volgende keer ook doen,’ zei mijn grootmoeder.